УДК 711.4:502.131.1

Д. А. Білоус
А. С. Субін-Кожевнікова

ПРИНЦИПИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЦЕНТРАЛЬНИХ ПЛОЩ ПРИМІСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ (НА ПРИКЛАДІ СЕЛА СТАДНИЦЯ)

Вінницький національний технічний університет

Анотація. *У роботі обґрунтовано підходи до сталого розвитку центральних площ приміських населених пунктів. За результатами аналізу наукових джерел, містобудівних матеріалів та нормативних вимог систематизовано принципи організації громадського простору. Для громадського центру села Стадниця запропоновано гібридну просторово-функціональну модель, що поєднує подієве ядро, зелені осередки та безбар'єрні пішохідні зв'язки. Окреслено порядок оцінювання альтернатив і черговість реалізації рішень.*

Ключові слова: сталий розвиток, центральна площа, приміське поселення, громадський простір, Стадниця, безбар'єрність.

Abstract. *The study substantiates approaches to the sustainable development of central squares in suburban settlements. Based on a review of scientific literature, urban-planning documentation and regulatory requirements, the principles of public-space organisation are systematised. A hybrid spatial and functional model combining an event-oriented core, green areas and accessible pedestrian links is proposed for the public centre of Stadnytsia village. A procedure for assessing design alternatives and a phased implementation framework are outlined.*

Keywords: sustainable development, central square, suburban settlement, public space, Stadnytsia, universal accessibility.

Вступ

Центральна площа приміського населеного пункту виконує роль громадського ядра, де перетинаються повсякденні пішохідні маршрути, доступ до послуг, культурні та меморіальні практики. На відміну від великих міських площ, її функціонування істотно залежить від ресурсів місцевої громади, транспортних зв'язків з містом і сезонних сценаріїв використання. Тому локальний благоустрій доцільно розглядати як частину ширшої системи сталого розвитку, у якій соціальна доступність, екологічна адаптація й економіка експлуатації є взаємопов'язаними [1, 2].

Мета дослідження – обґрунтувати систему принципів просторово-планувальної організації центральних площ приміських поселень і визначити можливості їх застосування до громадського центру села Стадниця Вінницької міської територіальної громади. Матеріал підготовлено за напрямом магістерського дослідження «Принципи сталого розвитку центральних площ приміських населених пунктів».

Матеріали та методи дослідження

Методична основа поєднує аналіз наукових праць про публічні простори, порівняння моделей їх функціонального використання, вивчення нормативної бази, аналіз генерального плану та зонінгу Стадниці, а також сценарне моделювання. Для визначення критеріїв якості враховано підхід UN-Habitat до локального оцінювання громадських просторів за умовами доступу, безпеки, комфортності та характеру користування [3]. Обов'язкові планувальні й інклюзивні вимоги розглянуто згідно з чинними ДБН [4, 5].

Аналіз території здійснено на двох рівнях: загальнопоселенському – для виявлення зв'язків із Вінницею, функціональних зон і транспортного каркаса, та локальному – для окреслення маршрутів до громадських об'єктів, зупинок, озеленених і меморіальних осередків. Вихідними матеріалами слугувала містобудівна документація с. Стадниця, представлена на офіційному вебресурсі міської ради [6].

Результати дослідження

Узагальнення досвіду дало змогу систематизувати десять взаємопов'язаних принципів: соціальну орієнтованість, функціональну гнучкість, пішохідну зв'язність, універсальну доступність, екологічну інтеграцію, контекстуальну спадкоємність, економічну життєздатність, участь громади, безпеку та

поетапність упровадження. Для практичного застосування їх згруповано у чотири блоки (табл. 1). Важливо, що кожному блоку відповідають не лише проєктні прийоми, а й критерії наступної перевірки результату.

Таблиця 1 — Система принципів сталого розвитку центральної площі (авторське узагальнення)

Група принципів	Просторово-планувальні засоби	Критерій перевірки
Соціально-функціональна	Доступні маршрути, місця відпочинку, гнучкий майданчик для подій	Безперервність руху, кількість сценаріїв користування
Просторово-композиційна	Поєднання громадських об’єктів, збереження локальних орієнтирів	Зв’язність підходів, збереження ідентичності
Екологічно-технічна	Збереження дерев, затінення, локальне регулювання стоку	Стан насаджень, комфорт і водовідведення
Управлінсько-економічна	Участь мешканців, етапність, ремонтопридатні матеріали	Вартість утримання, регулярність моніторингу

Містобудівні матеріали свідчать про просторово розосереджену структуру села, до якої входять Велика та Мала Стадниця. Громадські функції не можна аналізувати лише в межах окремого мощеного майданчика: важливими є зв’язки між культурними установами, повсякденними сервісами, зупинками та озелененими територіями. Історико-планувальний аналіз також виявляє роль адміністративно-культурного осередку, формування якого простежується у матеріалах планування середини XX століття. Отже, проєктне втручання має узгоджувати зручність сучасних маршрутів із збереженням локальної просторової пам’яті [6].

Умови Стадниці вказують на доцільність не монопрофільного урочистого майдану, а гібридної моделі громадського простору. Вона передбачає компактне відкрите подієве ядро, тихі озеленені ділянки для щоденного відпочинку, безперервні безбар’єрні пішохідні зв’язки між громадськими об’єктами та зупинками, а також місця для тимчасової громадської активності. В екологічній частині доцільно надавати перевагу збереженню існуючих здорових дерев, забезпеченню тіні й застосуванню рішень із локального уповільнення поверхневого стоку після інженерної перевірки. Таке функціональне поєднання підтримує повсякденне користування без потреби постійного перепланування площі.

Порівняно три принципові сценарії організації центральної площі: репрезентативний майдан, переважно озеленений громадський осередок та гібридний багатофункціональний простір. Перший сценарій полегшує проведення масових зібрань, але за надмірної частки твердого покриття може погіршувати щоденний мікроклімат. Другий забезпечує рекреаційний комфорт, однак потребує спеціального місця для спільних подій. Гібридний сценарій обрано як концептуально доцільний для Стадниці, оскільки він дає змогу узгодити нерегулярні масові заходи з постійною присутністю мешканців; остаточний вибір потребує перевірки за фактичними маршрутами й потребами користувачів.

Запропоновано двоетапний підхід до порівняння планувальних альтернатив. На першому етапі відсіюються рішення, що не відповідають вимогам землекористування, безпеки та безбар’єрності. На другому допустимі варіанти зіставляються за соціальною якістю, екологічними характеристиками, просторовою зв’язністю й прогнозними витратами на утримання. Це унеможливлює компенсацію порушень обов’язкових вимог високою естетичною оцінкою. Інструментами подальшої перевірки можуть бути картування маршрутів, інвентаризація насаджень, опитування користувачів, аналіз сценаріїв активності й облік експлуатаційних витрат [3, 7].

Для перетворення загальних принципів на перевірні вимоги запропоновано систему індикаторів. Соціальну якість можна оцінювати за доступністю основних маршрутів і спектром занять у звичайний день, пішохідну зв’язність – за наявністю конфліктів руху, екологічну якість – за станом і збереженням дерев та забезпеченістю затіненням. Управлінсько-економічний блок потребує обліку експлуатаційних витрат, відповідальних за догляд і періодичності обстежень. Такі індикатори доцільно фіксувати до втручання, після відкриття простору та в процесі сезонного моніторингу; без вихідних вимірювань наводити числову ефективність концепції некоректно.

Реалізацію концепції доцільно здійснювати послідовно: спочатку – обстеження та усунення конфліктів руху, далі – формування зеленого каркаса й водовідведення, після цього – облаштування

подієвих зон, меблів і навігації. Завершальною складовою є регулярне післяпроєктне спостереження та коригування експлуатаційних рішень. Пропонована схема для Стадниці має концептуальний характер; точне розташування елементів потребує актуальної топографічної основи, інвентаризації насаджень, перевірки інженерних мереж і правового статусу земельних ділянок.

Публічна участь розглядається як обов'язкова складова перевірки сценаріїв: обговорення з мешканцями повинні охоплювати потреби дітей, людей старшого віку, маломобільних груп, користувачів громадського транспорту та організаторів подій. Результатом такої взаємодії має бути не лише перелік побажань, а й погоджена програма користування площею та зрозумілий план її утримання. У цьому вбачається важливе розмежування між одноразовим благоустроєм і сталим функціонуванням громадського простору.

Висновки

У результаті дослідження систематизовано принципи сталого розвитку центральних площ приміських поселень з урахуванням функціональної гнучкості, безбар'єрності, екологічності та збереження локальної ідентичності. На прикладі села Стадниця обґрунтовано гібридну просторово-функціональну модель громадського центру, що поєднує подієвий простір, озеленені рекреаційні зони та безбар'єрні пішохідні зв'язки. Визначено критерії оцінювання планувальних рішень і запропоновано поетапний підхід до їх реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. United Nations. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. 2015. URL: https://sdgs.un.org/2030agenda (дата звернення: 11.11.2026).
2. Gehl J. Life Between Buildings: Using Public Space. Washington, DC: Island Press, 2011. 216 p.
3. UN-Habitat. Public Space Site-Specific Assessment: Guidelines to Achieve Quality Public Spaces at Neighbourhood Level. Nairobi: UN-Habitat, 2020. URL: https://unhabitat.org/public-space-site-specific-assessment-guidelines-to-achieve-quality-public-spaces-at-neighbourhood (дата звернення: 11.11.2026).
4. ДБН Б.2.2-12:2019. Планування та забудова територій (зі Зміною № 1). Київ: Мінрегіон України, 2019. URL: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3874277768581612585 (дата звернення: 11.11.2026).
5. ДБН В.2.2-40:2018. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення (з чинними змінами). Київ: Мінрегіон України, 2018. URL: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3996966597297178566?doc_type=2 (дата звернення: 11.11.2026).
6. Генеральний план с. Стадниця Вінницької міської територіальної громади: матеріали містобудівної документації. ТОВ «НВК «Світязь». Вінниця, 2022. Офіційний вебсайт Вінницької міської ради. URL: https://www.vmr.gov.ua/hromadski-slukhannia-0 (дата звернення: 11.11.2026).
7. Про благоустрій населених пунктів: Закон України від 06.09.2005 № 2807-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15 (дата звернення: 11.11.2026).

Відомості про авторів

Білоус Дмитро Анатолійович — студент групи БМ-25м, кафедра будівництва, міського господарства та архітектури, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, Україна.

Субін-Кожевнікова Альона Сергіївна — кандидат архітектури, доцент кафедри будівництва, міського господарства та архітектури, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, Україна; e-mail: subinkozhevnikova@vntu.edu.ua.

Information about the authors

Dmytro Anatoliiovych Bilous — Master's student, group BM-25m, Department of Civil Engineering, Municipal Economy and Architecture, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, Ukraine.

Alona Serhiivna Subin-Kozhevnikova — PhD in Architecture, Associate Professor, Department of Civil Engineering, Municipal Economy and Architecture, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, Ukraine; e-mail: subinkozhevnikova@vntu.edu.ua.